

Відгук

**офіційного опонента кандидата філософських наук,
доцента Котлярової Тетяни Олександрівни на дисертацію
Маскевич Олени Людвигівни «Соціальна значущість християнських
цінностей у функціонуванні сучасної української сім'ї», подану на
здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за
спеціальністю 09.00.11 - релігієзнавство**

У житті кожного суспільства особливу роль завжди відіграє релігія. Зокрема, релігія регламентує взірці норм і правил поведінки людини, є вихователем її духовної свідомості та стриманості, еталоном моральної чистоти етносу, справжнім каталізатором морального, духовного оздоровлення суспільства і особистості. Тому не випадково релігія на сьогодні постає надзвичайно важливим чинником виховної функції сім'ї, а відтак, проблеми родини й сімейного виховання є особливо актуальними в Україні.

Соціальна, політична й економічна кризи в Україні помітно погіршили демографічну ситуацію. Родина, традиційно дуже важливий у нашій країні соціальний інститут, значною мірою втратила свою цінність. Однак саме завдяки християнським цінностям важливість родини в нашому суспільстві поступово зростає: усвідомлюється її роль у розвитку підростаючого покоління, адже саме в сім'ї у дитини формуються моделі майбутнього життя, тому формування світоглядних орієнтирів та духовних цінностей в першу чергу залежить від батьків та родинного оточення. Зокрема постає надзвичайно важливим дослідження значущості християнських сімейних цінностей, оскільки домінуючою релігійною традицією в Україні є християнство.

Таким чином, суперечливі процеси та тенденції в духовному житті сучасної України обумовлюють нове осмислення християнських цінностей у

функціонуванні сучасної сім'ї в українському соціумі, усвідомлення яких, в контексті наукового та теологічно-богословського дискурсів постає вкрай важливим. Як показує досвід, сучасний глобалізований світ демонструє нові вимоги і нову якість функціонування усіх соціальних інститутів, а особливим чином – інституту сім'ї та комплексу сімейних взаємин (низки важливих функцій: шлюбних відносин, репродуктивності, виховання, комунікативності, культури відносин між дітьми та батьками, збереження сімейних традицій тощо). Такий стан кризових процесів сім'ї негативно позначається на зміні ціннісних орієнтацій особистості та еволюції світоглядного підґрунтя.

Потенціал християнських цінностей у соціально-культурному просторі України набуває нового змісту та потребує ретельного наукового доробку і актуалізує релігієзнавче дослідження ролі і значущості християнських цінностей у функціонуванні сучасної української сім'ї.

Значення проведеного дослідження О.Л. Маскевич полягає в можливості дослідити трансформації ціннісних систем у сучасних українських сім'ях в умовах секуляризованого суспільства, поглиблює розуміння особливостей християнського погляду на сімейне життя в українському соціумі в контексті різних релігійних конфесій. В роботі чітко визначені об'єкт, предмет, мета та завдання дисертаційного дослідження. Результати дослідження створюють основу для подальшого осмислення аксіологічної орієнтації сучасної української сім'ї, її ціннісних домінант.

Запропонована авторкою методологія дозволяє досліджувати трансформацію християнських цінностей в сучасному швидко трансформованому суспільстві. Зокрема у дисертації подано методологічні засади, які складаються з загальнонаукових, філософських та релігієзнавчих принципів, що забезпечують системний аналіз християнських цінностей в умовах трансформаційних процесів сучасного суспільства. Застосування методів систематизації, аналізу, узагальнення, порівняння надало змогу

висвітлити різноманітні філософські, релігієзнавчі та богословські погляди щодо з'ясування аксіології християнства. Звернення до праць видатних зарубіжних та вітчизняних науковців та богословів, аналіз різноманітних церковних джерел, біблійних текстів, аналіз конфесійної періодичної літератури сприяв усебічному аналізу зазначеної проблематики.

Оснoву дослідження сутності християнських цінностей складає метод структурно-функціонального аналізу. Християнські цінності досліджуються з точки зору функцій, які вони реалізують у складних організованих системах життєдіяльності людини – особистості, суспільства, культури.

Перший розділ «Сакральні християнські цінності як об'єкт філософсько-релігієзнавчих та богословських рефлексій» містить взірець чіткого релігієзнавчого розкриття теми, здійсненого на основі величезного масиву вдало відібраної літератури. Досліджено християнсько-ціннісну проблематику у вітчизняній та світовій релігієзнавчій і богословській думці. Здійснена спроба структурно-функціонального аналізу християнських цінностей, зокрема універсальної традиції і конфесійної специфіки. Однак виокремлені авторкою функції християнських цінностей є загальними функціями релігії (світоглядна, сенсоформуюча, інтеграційна, регулятивна, легімізаційна), тому бажано було більш чітко описати значення цих функцій для зміцнення сім'ї та виховання підростаючого покоління (с.49).

У другому розділі «Сім'я в контексті включення християнських цінностей в сучасний соціальний простір» О.Л. Маскевич здійснює дослідження в контексті трьох основних християнських традицій: православної, католицької і протестантської. Основні джерела, соціальні доктрини та різноманітні аспекти проблематики отримали всебічне висвітлення. Зокрема досліджено соціальні доктрини православних церков в контексті значення християнських цінностей для функціонування сімейних інститутів; розкрито вчення Католицької церкви про пріоритети функціонування християнських цінностей в сімейній сфері; з'ясовано протестантське розуміння впливу християнських цінностей на формування і

функціонування сім'ї. Однак не достатньо, на нашу думку, висвітлено прикладний аспект включення християнських сімейних цінностей в сучасний соціальний простір українців на прикладі діяльності різноманітних проектів синодальних та єпархіальних відділів у справах сім'ї, комісій, місій та відділів в структурі найбільш поширених християнських церков в Україні.

Третій розділ «Роль і місце християнських цінностей у життєдіяльності української сім'ї в контексті сучасних соціорелігійних процесів» справляє позитивне враження в першу чергу спробою авторки визначити категорії священного і профанного у сімейно-побутовій сфері українських вірян різних християнських конфесій на основі праць видатних мислителів (М.Еліаде, Р.Отто, Ж.Бодрійара, В.Соловйова, Н.Бердяєва, П.Флоренського А.Лосєва та інших). Цікавим і важливим є проведене О.В. Маскевич дослідження впливу релігії на збереження і трансляцію національних і сімейних традицій, а також з'ясування конфесійних особливостей традиційного та модерністського бачення сучасної української сім'ї. Однак, на нашу думку, підрозділ 3.1. розділу 3 дещо переобтяжений інформацією про народні звичаї, обряди, традиції (в т.ч. язичницькі) в цілому у культурі українського народу. Бажано було б більш чітко сфокусувати увагу саме на сучасних трансформаціях священного і профанного в реалізації та популяризації християнських сімейних цінностей та впливах на формування сучасних молодіжних субкультур тощо.

Позитивним є також намагання дисертантки визначити і розділити розуміння релігійних цінностей в теологічній та релігієзнавчій думці, розглянути богословські класифікації цінностей та відтворити складно організовану систему християнських цінностей згідно християнського вчення.

Висновки дисертаційного дослідження достатньо обґрунтовані, містять в собі наукову новизну, вірогідність й достеменність, що дозволяє дане дослідження оцінити позитивно. Віддаючи належне дисертантці за великий обсяг здійсненої роботи та належний науково-теоретичний рівень

дослідження, вміння аналізувати складні питання, вважаємо за потрібне висловити зауваження та побажання:

По-перше, у розділі 2, підрозділі 2.1. «Соціальні доктрини православних церков про значення християнських цінностей для функціонування сімейних інститутів» бажано зазначити: чи існують особливості в доктринальних визначеннях сім'ї різних православних конфесій України (УПЦ, УПЦ КП, УАПЦ)? Чи вони є спільними ?

По друге, не зовсім коректною є низка виокремлених недоліків православних церков в Україні щодо «слабкості впливу на сім'ю, сімейні відносини через систему християнських цінностей» (с.68-69). До прикладу, такі висловлювання як «знецінення і невикористання національних і національно-релігійних традицій впливу на сімейну сферу», «недооцінка сучасними Православними Церквами індивідуальної роботи з сім'ями, зокрема молодими, з дітьми з православних сімей; зведення форм такого впливу переважно лише до масових заходів, релігійних обрядів та церемоній», «Неготовність Православної Церкви, духовенства до діяльності в цій сфері сучасними методами і засобами, з урахуванням особливостей нинішніх поколінь молодих людей, їх психології, менталітету, молодіжної субкультури тощо» потребують уточнення. Адже на сьогодні в українських православних церквах надзвичайно активізувались синодальні відділи у справах сім'ї та молоді, створені цікаві проекти, недільні школи та катехизаторські курси молоді сім'ї, молодіжні православні клуби тощо. Зокрема створено спеціальні окремі інтернет-сайти для популяризації християнських сімейних цінностей (наприклад, інтернет-версія православної газети «Віра і культура» http://g-vik.narod.ru/2003/n18/03_18s7.htm), а також діяльність Місії Синодального відділу УПЦ у справах сім'ї (<http://family.church.ua/>) та єпархіального відділу у справах сім'ї, молоді та катехизації УПЦ КП (<https://www.cerkva.info/posts/>).

По-третє, у розділі 2, підрозділі 2.2. також бажано було більш детально приділити увагу системі популяризації сімейних цінностей та катехізу

католицької та греко-католицької церков в Україні. (с.79-80) . Зокрема, про курси підготовки наречених до «Святої Тайни Подружжя» з необхідними знаннями і переліком документів. Про напрямки діяльності Комісії УГКЦ у справах родини.

По-четверте, у розділі 2, підрозділі 2.3. досліджуючи бачення впливу християнських цінностей на формування і функціонування сім'ї у протестантському середовищі, авторка вказує загальні положення соціальних доктрин в питаннях сім'ї та виховання молодого покоління найбільш поширених в Україні протестантських церков, однак відсутні також приклади з програм соціального служіння (наприклад, у баптистів створення молодіжних християнських клубів і кафе, а в структурі Церкви Адвентистів Сьомого Дня самим перспективним є Відділ сім'ї, молоді, дітей тощо).

По-п'яте, на перспективу досліджень, є цікавим більш детальне вивчення проблеми міжконфесійних і міжрелігійних шлюбів (в роботі згадуються тільки в католицько-православному контексті), адже в сучасному глобалізованому світі питання таких шлюбів і виховання дітей є проблемними і актуальними.

По-шосте, на нашу думку, в дисертації не достатньо опрацьована сучасна закордонна науково-дослідницька література з християнсько-ціннісної проблематики, авторка переважно спирається на класичні закордонні роботи М. Вебера, Т. Парсонса тощо.

В тексті дисертації виявилися незначні технічні помилки, які не впливають на загальне позитивне враження від тексту. Загалом текст написаний науковою мовою, що говорить про високу фахову культуру автора.

У цілому, незважаючи на висловлені зауваження та побажання, дисертаційне дослідження Олени Людвигівни Маскевич виконано на достатньому теоретичному та методологічному рівні, вирішує поставлену актуальну наукову проблему і є завершеним самостійним науковим дослідженням.

Дисертаційна робота О.Л. Маскевич має як теоретичне, так і практичне значення. Матеріали дослідження можуть використовуватись у лекційних і семінарських курсах у вищих навчальних закладах з історії та філософії релігії, практичної філософії, релігієзнавства та окремих спецкурсів, а також для підготовки відповідних підручників та посібників. Дисертація О.Л. Маскевич виконувалася в межах наукової теми університету Київського університету імені Бориса Грінченка: «Філософські, освітологічні та методичні засади компетентнісної особистісно-професійної багатoproфільної університетської освіти» (реєстраційний номер 0110U06274), а також іншими науковими напрямками роботи кафедри філософії Київського університету імені Бориса Грінченка.

Отже представлена дисертаційна робота «Соціальна значущість християнських цінностей у функціонуванні сучасної української сім'ї» відповідає вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій згідно з п.п. 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами), а її автор, Маскевич Олена Людвигівна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство.

Офіційний опонент

кандидат філософських наук

доцент кафедри культурології

Національного педагогічного університету

імені М. П. Драгоманова

